

15 augustus 2026 herdenking in De Nieuwe Sint Jacob

Dit jaar zal voor de tweede keer op 15 augustus een bijeenkomst voor bewoners van De Nieuwe Sint Jacob plaatsvinden.

Jaarlijks probeert de huurdersvereniging aandacht te vragen - naast 4 mei - voor speciale herdenkingen. Vorig jaar was er voor de eerste keer een bijeenkomst op 15 augustus, volgend jaar zal Ketu Koti op 1 juli ook herdacht worden en altijd hoort er een gezamenlijke maaltijd bij. Immers samen eten brengt ook onderlinge verbinding tot stand.

Het is belangrijk dat de geschiedenis van Nederland meer bevat dan alleen de 2^e WO en het herdenken en vieren van het einde van de oorlog op 4 mei met daarna het vieren van de vrijheid op 5 mei. Nederland bestond in die tijd uit meer dan alleen Nederland, ook Suriname en de Caribische eilanden waren deel van Nederland. En in Azië was het huidige Indonesië nog een kolonie van Nederland. Daar woedde de oorlog op 4 mei nog gewoon door om tot een eind te komen op 15 augustus 1945.

Daarom is het goed om stil te staan bij die dag, om te gedenken dat toen pas voor heel Nederland de 2^e WO voorbij was. Op die manier kan het moment bereikt worden dat uiteindelijk alle Nederlanders stil staan bij wat er daar in voormalig Nederlands Indië is gebeurd. Zo raakt men bekend met de hele geschiedenis, die immers geschiedenis is van ons allen: de 350 jaar koloniale onderdrukking die daar plaatsvond, de 2^e WO met Japanse bezetting en tenslotte de daaropvolgende onafhankelijkheidsoorlog die 4 jaar duurde en uitmondde op het uitroepen van de Indonesische republiek op 17 augustus 1949.

Op 15 augustus 2026 herdenken we samen het einde van de oorlog in Nederlands Indië. Dat doen we onder andere door deze Nieuwsbrief waarin een aantal verhalen is opgenomen van herinneringen van een paar van onze bewoners.

Ook gaan we weer samen eten - dit keer doen we dat met nasi bungkus. Nasi bungkus staat symbool voor de veerkracht van de krijgsgevangenen die op 15 augustus 1945 bevrijd werden. Toen zij uit de kampen kwamen, deelde het Rode Kruis nasi bungkus aan hen uit. Een kleine portie rijst met wat groenten, een ei en wat stukjes tempé om wat aan te sterken. Een bescheiden maaltijd, omdat na jarenlange ondervoeding de magen van gevangenen niet veel konden verdragen. Maar de maaltijd stond voor meer dan eten alleen; deze bood troost, warmte, een welkom. Nasi bungkus symboliseert de eenvoud van vrijheid, het einde van de oorlog en hoop die doet leven.

Bron: Moesson juli/augustus 2026

Verhalen bewoners

Dita Vermeulen heeft een aantal (geanonimiseerde) interviews gehouden met bewoners over hun herinneringen aan de oorlog in Nederlands Indië. Onderstaand hun verhalen.

De foto's komen uit privé bezit. De tekening van de vrouw in het kamp die in de drum roert komt uit het boek 'Een Mary Gold als verjaardagscadeau: Aquarellen en schetsen 1942-1945'.

LOUISA

Louisa was 9 jaar oud toen de oorlog op 8 december 1941 uitbrak. En ze was 14 toen ze met het schip de Nieuw Amsterdam weer naar Nederland terugging. Ook zij bracht de oorlogsjaren door in een kamp. Nu zegt ze over de het begin van haar kamptijd, toen ze ook nog geen honger leden: “op zich was het leven toen niet zo gek”. Naarmate haar verhaal verder gaat, kunnen we niet anders concluderen dan dat Louisa zich overal flink doorheen geslagen heeft en dat het levenspad in die jaren voor haar, haar zusjes en haar moeder niet bepaald bezaaid was met rozen.

Louisa is in Den Haag geboren, waar haar vader op dat moment een officiersopleiding volgde om daarna naar Indië te gaan met zijn gezin. Eerst kwamen ze in Tjimahi op Java terecht, Louisa was toen 1 jaar oud. Daarna werd haar vader overgeplaatst naar Bandung. En toen brak de oorlog uit. Haar vader werd naar Birma vervoerd, waar hij omdat hij bij de Genie had behoord, niet hoefde te patjollen, zoals Louisa dat noemt, maar wel barakken moest bouwen.

In die tijd van opgesloten zitten in concentratiekampen, was de patjol, een soort schep, het werktuig waar velen mee hebben moeten werken onder zware bewaking van de Japanners. En dan ging het om hele stukken grond ontginnen, geulen maken, onkruid wieden of wat dan ook. En dat de hele dag in de moordende hitte. Al gauw ontstond het werkwoord “patjollen”. Zo is ook het werkwoord “gedekken” ontstaan van gedek, de gevlochten bamboe omheining rond een kamp. Daar, door de gaten van het gedek heen, werd van alles geruild en gekocht, of ook gekregen van mensen die buiten het gedek stonden. Dat alles noemde men “gedekken”. Al gebeurde dat zeker niet zonder risico. Als het ontdekt werd, stonden er zware straffen te wachten.

Aanvankelijk weigerde Louisa’s moeder gehoor te geven aan de oproep om het kamp Tjihapit in te gaan. Ze bleven in hun huis, dat al gauw een toevluchtsoord werd voor andere vrouwen en kinderen. Totdat ze ontdekt werden en de volgende dag meteen het kamp in moesten. Louisa’s moeder wist nog snel hun schilderijen onder te brengen bij een Chinees in de buurt. Na de oorlog hebben ze die schilderijen gelukkig weer ongeschonden terug kunnen krijgen.

En daar in Tjihapit leek in het begin, zoals Louisa zei, het leven nog zo gek nog niet voor de kinderen van haar leeftijd. Ook de jongens waren er toen nog. Wel kregen de kinderen een dagtaak. Louise had, herinnert ze zich, straatvegen als taak. Na een tijdje werd plotseling het bevel gegeven dat jongens vanaf 11 jaar weg moesten naar een apart jongenskamp.

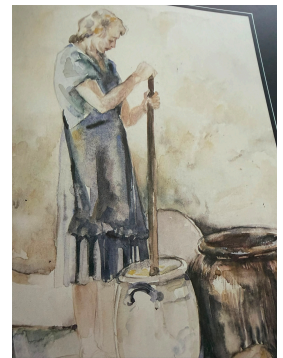
“Mijn moeder was voor niets en niemand bang”, vertelt Louisa. Op een dag kregen alle vrouwen straf omdat een paar betrapt waren toen ze aan het gedekken waren. Voor straf zouden ze geen brood krijgen. Dat pikte haar moeder niet, samen met zes ander vrouwen toog ze op pad om bij het hoofdkantoor van de kampcommandant hiertegen te protesteren. Dat liep niet goed af. Allereerst moest haar moeder naar voren komen en daar blijven staan terwijl ze de punt van het zwaard van de Japanse militair in haar hals voelde steken. Maar onverschrokken bleef ze hem met haar grote staalblauwe ogen aan kijken. De vrouwen werden daarna opgesloten in een kamer van het hoofdkantoor, vlak buiten het kamp naast de

ingang, waar ze nauwelijks eten en drinken kregen. Gelukkig waren er Ambonezen die hen stiekem eten toestopten. Drie weken later vierden de Japanners de verjaardag van hun keizerin en werden ze ter ere daarvan weer vrijgelaten. Ze mochten weer terug naar hun oude plek in het kamp. Louisa en haar zusjes die onder de hoede genomen waren door andere vrouwen, waren blij dat ze hun moeder ongedeerd weer terugzagen. Louisa weet nog dat ze bang was, dat haar moeder haar niet meer zou kennen. Zo lang had het voor haar gevoel geduurd dat haar moeder er niet was. Natuurlijk had ze daar niet bang voor hoeven zijn.

Wel was Louisa's moeder half kaal geschoren, wat een vreemd gezicht was. Maar een medebewoonster, een meisje van 15, wist op een heel handige manier haar haren van achteren in krullen op haar voorhoofd vast te zetten. En haar moeder sprak toen de gevleugelde woorden, die ze nadien nog vaak uitte: "wat hebben we weer gebuft".

Louisa heeft haar opgeruimde karakter duidelijk niet van een vreemde. Toch had het incident een nasleep. Op een dag moesten alle joodse vrouwen en hun kinderen op transport naar kamp Adek in Batavia. En ook Louisa, haar zusjes en hun moeder, die inmiddels het predikaat "oproerkraaier" gekregen had, moesten eerder mee. Later moesten ze allemaal van Tjihapit naar Adek. In dat kamp kreeg Louisa met haar zusjes als taak om in de keuken te werken. "Best een bevoorrechte taak", zegt ze, "omdat we dan de drums met resten voedsel konden uitlikken". Met een weids gebaar van haar arm deed ze voor hoe dat ging.

Na de bevrijding kwamen ze in een soort subkamp in Batavia terecht aan de Tjimahiweg. Nu woonden ze niet meer met zoveel mensen in één huis, dus kreeg ieder gezin deze keer de beschikking over een eigen kamer. Terugkijkend zegt Louisa nu: "De hele 2e WO was heel angstig, je moest steeds op de hoede zijn voor de Jap". Toch werden ze ook hier nog steeds bewaakt, maar nu ter bescherming tegen de pemuda's de jonge Indonesische vrijheidsstrijders.

Maar ook de korte periode voorafgaand aan hun vertrek naar Nederland, was vol nare gebeurtenissen. Regelmatig kwamen mannen die ook nog steeds in hun kamp moesten blijven, hun vrouwen en kinderen opzoeken in het kamp waar ze op dat moment verbleven. Dat gebeurde ook waar Louisa woonde. Zo kwam eens een bekende van haar ouders met nog een andere man naar hun kamp om de dag bij hun vrouwen door te brengen. Toen zij later op de dag weer naar hun kamp in Tjimahi teruggingen, werd de trein van Batavia naar Tjimahi, waarin zij zaten, plotseling stilgezet. Pemuda's drongen de trein in en sleepten beide mannen de trein uit om hen daar ter plekke voor de ogen van de treinpassagiers te "tjintjangen". Dat is de maleise uitdrukking voor doden, in stukken snijden en aan een stok rijgen. Louisa raakt geëmotioneerd als ze dit verhaal vertelt, er is ook weinig voor nodig om je voor te stellen wat daar gebeurde.

De vader van Louisa verbleef inmiddels in Singapore, waar hij vanuit Birma bij de Generale Staf was geplaatst. Wat voor functie hij daar precies vervulde, weet Louisa niet te vertellen, zegt ze. Hij zou daar nog een jaar blijven, maar had haar moeder gewaarschuwd om gezien de

ontwikkelingen, zo snel mogelijk naar Nederland terug te gaan. Op een boot, bestemd om weduwen en wezen te vervoeren naar Nederland, konden zij nog net een plek krijgen en lieten ze het Indië wat niet meer Indië was, achter zich. In augustus 1946 voegde haar vader zich weer bij hen, ze woonden inmiddels in Den Haag. Tot zijn pensioen heeft hij (inmiddels zelf ook generaal) als Hoofd Militaire Zaken gewerkt op het Ministerie van Overzeese Gebiedsdelen. Zo heette dat toen.

Of ze nog wel eens spraken over de oorlog? Haar vader, zegt Louisa, heeft eigenlijk niet veel meer over zijn tijd in Birma verteld. Met haar moeder spraken ze soms nog wel over die oorlogstijd. Ze was vlak na de oorlog en ook nog toen ze al in Nederland woonden, heel erg verzwakt, ze kon niet veel doen in die tijd. Wel heeft zij nog lang contact gehouden met vriendinnen van vroeger, voornamelijk uit het Bandoeng van voor of tijdens de oorlog. Praten over de oorlog werd ook vergemakkelijkt omdat Louisa's zusje heel veel situaties in het kamp had getekend en die tekeningen dus ook meekwamen naar Nederland. Zoals de tekening die ze heeft gemaakt van haar moeder voordat ze gestraft werd en haar haar nog had en toen ze weer thuis kwam met haar half kaal geschoren hoofd.

We zijn al een paar uur verder in ons gesprek, als Louisa plotseling zegt: "Tjideng was een rotkamp". Toen ze het best naar hun zin hadden in Adek, werden ze plotseling zonder opgave van reden op transport gesteld naar kamp Tjideng (eveneens in Batavia). Dat was het kamp waar de maanzieke, wrede kampcommandant Sonei de scepter zwaaide. Hij is dan ook na de oorlog geëxecuteerd. "Dat kamp", zegt Louisa, "was een ellendig rotkamp, waar de laatste maanden voor de bevrijding zelfs nauwelijks meer eten vanuit de gaarkeuken werd gegeven. Maandenlang kregen we alleen tapiocapap". En tot nu toe komt op de momenten als ze ergens goed zit en het fijn heeft, de gedachte bij haar op: "dit kan niet blijven, er gebeurt vast wat". We zijn nu 81 jaar verder...

ELIZABETH

Al pratend komen er steeds meer herinneringen boven bij Elizabeth. We hadden afgesproken om over haar kampervaringen te praten, wat ze zich ervan kon herinneren en wat ze later van haar ouders gehoord had.

Haar vader studeerde voor de oorlog in Leiden met een beurs waarbij een contract hoorde dat hij na zijn studie naar Indië zou gaan. Toen hij met een liesbreuk in het welbekende Bronovo-ziekenhuis in Den Haag terechtkwam, stond daar een diacones aan zijn bed, een leuke jonge Friezin. Ze raakten verliefd op elkaar en van het een kwam het ander. Ze trouwden en vertrokken naar Indië, een onbekende toekomst tegemoet. Vader kreeg een baan bij het Binnenlands Bestuur. Dat betekende dat er ook regelmatig van standplaats verhuisd moest worden.

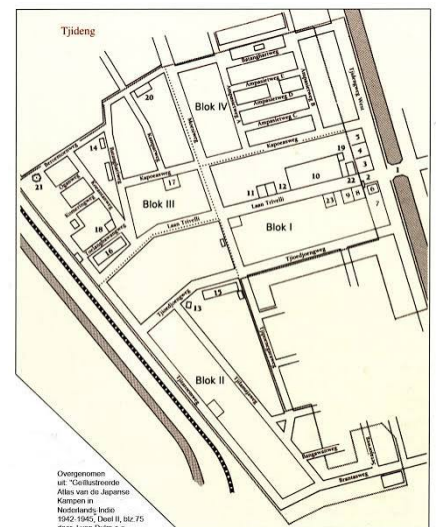
De eerste standplaats was in Bodjonegoro op Oost Java en daar werd Elizabeth geboren. Daarna woonde het jonge gezin 2 jaar in Padang op Sumatra. Uiteindelijk kwam Elizabeth met haar ouders in Batavia terecht. "We woonden aan het Blawatskypark", vertelt zij, inderdaad een naam om niet meer te vergeten. Nu heet het Taman Proklamasi omdat Soekarno en Mohammed Hatta daar de onafhankelijkheidsproclamatie uitgesproken hebben op 17 augustus 1945. Maar eerst terug naar het begin van de oorlog. Elizabeth is dan 5 jaar oud en

haar vader werd samen met vele anderen verscheept naar Birma om aan de Birma spoorweg te gaan werken. Hij kwam in hetzelfde kamp terecht als Wim Kan, weet zij nog. Het was een van de weinige dingen die Elizabeth van haar vader gehoord heeft. Eigenlijk hebben haar beide ouders nauwelijks meer iets verteld over hun kamptijd.

Ja, haar vader had na de oorlog nog wel eens ontmoetingen met zijn maten uit het kamp, maar dan ging het vooral over hoe goed de Engelsen waren in het maken van revuetjes en in het spelen van vrouwenrollen. Een keer heeft hij verteld over een gevaarlijke tocht door de jungle. Ze liepen in colonne, het was een zware tocht. Op een gegeven moment raakte hij bijna zijn bewustzijn kwijt en kon hij nauwelijks meer een stap verzetten. En toen was daar plotseling “Dauwdruppeltje” die voor hem uit huppelde en de weg wees. Hij hoefde haar maar te volgen, wat hij dan ook deed. En zo kwam hij veilig en wel weer de jungle uit. Dauwdruppeltje? “Ja”, zegt Elizabeth glimlachend, “ik heb, toen ik een kleuter was, ooit meegedaan aan een balletvoorstelling en ik heette toen Dauwdruppeltje”. En haar moeder? Die heeft, laten we zeggen uit zelfbehoud, heel veel verdrongen. Ze kon zich later niet eens meer goed herinneren waar ze gewoond hebben.

Dus moeten we het hebben van de fragmentarische herinneringen van Elizabeth over de tijd waarin zij als vijf jarige met haar moeder en zusje van een jaar oud in het kamp terecht kwam. Eerst in kamp Ngogol waar Elizabeth nog heel goed weet dat ze met andere kinderen moest “patjollen”. Een patjol is een soort schoffel, schep, waarmee zij de grond moesten bewerken, onkruid moesten verwijderen. Er was in het kamp ook een soort zondag schooltje, eigenlijk iets wat niet toegestaan was. Maar de kinderen zongen er liedjes, Elizabeth herinnert zich nog heel goed dat ze moest zingen “Jezus zegt dat Hij alles ziet”. En dat snapte ze, zo jong als ze was, niet. Als Hij alles ziet, vond Hij dan al die nare dingen die er gebeurden, goed?

Na Ngogol werden ze overgebracht naar kamp Tjideng, een concentratiekamp voor vrouwen en kinderen, waar velen buitengewoon slechte herinneringen aan hebben overgehouden. Tjideng was niet zozeer een kamp zoals men zich dat nu zou voorstellen, maar meer een wijk met straten en huizen, waarin per huis tientallen vrouwen en kinderen werden ondergebracht. Elizabeth en haar moeder en zusje kregen een plek in een kamer waarin 13 aan elkaar gebonden bedden stonden. Zoveel mensen woonden dan ook in die kamer. Ze herinnert zich de

verschrikkelijk lange momenten waarop iedereen op appèl moest staan. Dat was in de Trivellilaan, nog een naam die haar altijd bij zou blijven. Tijdens zo'n appèl moest men diep gebogen met het hoofd naar beneden blijven staan en wie dat niet deed, kreeg harde slagen. Maar ook sloeg de honger toe. En dat wist haar moeder nog wel na te vertellen, hoe Elizabeth en haar zusje het laatste jaar voornamelijk apathisch op bed lagen, verzwakt als ze waren. Op een keer vond Elizabeth een stuk zeep in een ongebruikte verlaten mandikamer, een badkamer. Ze heeft het helemaal opgegeten. Wat voor gevolgen het gehad moet hebben, weet ze niet meer. Maar dat ze het heeft opgegeten omdat ze zo'n honger had, herinnert ze zich goed.

Iedereen deed in die jaren van alles om maar aan eten te komen. Om het kamp heen was een gedek, een hekwerk van gevlochten bamboe, aangebracht. De plek waar veel verhandeld werd met mensen die buiten de gedek stonden met etenswaar. Ook Elizabeth deed daaraan mee. Zij ruilde een keer het jurkje van haar pop in voor een ei. Blij liep ze er mee naar haar moeder. Maar die keer dat zij vanuit de gaarkeuken een kommetje boontjes moest halen, heeft haar een bijna blijvend schuldgevoel bezorgd. Onderweg terug, kon ze het niet laten een boontje eruit te halen en in haar mond te stoppen, en toen nog een boontje, ja zelfs stak ze een derde boontje in haar mond. Lekker, maar ze wist dat dat eigenlijk niet kon.

Uiteindelijk hebben ze in 3 huizen gewoond in Tjideng. Na de bevrijding kwamen ze weer met een hele groep in een huis net buiten de ingang van het kamp terecht. Daar werden ze bewaakt door Gurkha's, want de volgende voor velen gevaarlijke periode brak aan. Overal liepen de pemuda's (jonge vrijheidsstrijders voor een onafhankelijke republiek) rond. Ze hadden het vooral gemunt op Nederlanders en Indische Nederlanders. Maar ook Molukkers waren hun leven niet zeker, omdat in het KNIL immers zoveel Molukkers hadden meegestreden. Ze werden verraders genoemd en daarmee waren ook de burger Molukkers de gebeten hond. Ze werden in de volksmond anjing belanda genoemd, Hollandse hond.

Het huis stond naast de kali, de rivier. En nog steeds ziet Elizabeth helder voor ogen, hoe ze met andere kinderen bij de kali vanaf de brug naar beneden keken en daar allemaal lichaamsledematen, voorbij zagen drijven. Later pas begreep ze dat het ledematen van mensen waren die slachtoffer waren geworden van de pemuda's.

Gelukkig kwam er al gauw bericht van haar vader, die in Bangkok voor een Engels bureau was komen te werken. Zijn taak was het catalogiseren van oorlogsmisdadigers. Daarnaast gaf hij ook nog Engelse les aan jonge monniken. Elizabeth vertelt dat haar vader tijdens zijn onderzoek werkzaamheden ontdekt had, dat een zekere Japanner zich niet had misdragen en de gevangenen juist goed behandeld had. De man werd daardoor vrijgesproken en als dank gaf hij zijn zwaard aan Elizabeth's vader.

Haar vader zorgde ervoor dat zij herenigd konden worden en zo vloog Elizabeth met haar moeder en zusje naar Bangkok, in een militair vliegtuig. Dat vond ze heel spannend, in zo'n vliegtuig waar iedereen op een rij langs de wand moest zitten. En ook in Bangkok kwamen ze weer in een huis met veel anderen terecht. Maar nu konden ze als gezin een aparte kamer krijgen.

In september 1946 kwam er een eind aan hun verblijf in Azië, met de boot vertrokken ze vanuit Bangkok na een tussenstop in Batavia, naar Nederland. Van de reis zelf weet ze niet veel meer, ook al duurde die alles bij elkaar zo'n 5 weken. Ja, dat ze heel zeeziek is geweest, dat herinnert ze zich nog goed en ook dat haar vader in het Suezkanaal haar van alles aanwees terwijl ze langs de woestijn voeren. Ze herinnert zich de kleren die ze daar kregen, de zakdoeken met speciaal dessin en de Engelse mok, die de reis en alle jaren daarna doorstaan heeft. Kortom dezelfde mok, waar ze nu nog dagelijks haar thee uit drinkt.

In Nederland aangekomen, heeft het gezin eerst korte tijd doorgebracht bij Elizabeths grootouders in Veenwouden in Friesland. Ze had in het kamp wel lezen en schrijven geleerd van haar moeder, maar toch kwam het goed uit dat er in het dorp maar een kleine basisschool was, zodat ze meer aandacht kon krijgen van de onderwijzers.

Al gauw verhuisden ze naar Den Haag en kwamen te wonen in het Statenkwartier, met best veel andere gezinnen die daar uit Indië terecht waren gekomen. Op school en later op de middelbare school zat Elizabeth dan ook met veel kinderen die leerachterstand hadden en wat belangrijker was, ze hadden dezelfde ervaringen achter de rug. Een keer zag ze een jongen een zakdoek uit zijn zak halen en herkende ze die meteen als de zakdoek die ze bij die stop in het Suezkanaal hadden gekregen. Dat schept een band, toch?

Aanvankelijk was niets in haar dat haar aanzette om eens terug te gaan naar wat inmiddels Indonesië heet. Het land waar ze onverklaarbare angsten aan heeft overgehouden. Op onverwachte momenten kan iets haar keel doen dichtknijpen of onwel doen worden. Zoals nog niet eens zo lang geleden toen ze in de trein zat en opeens ergens langs reed waar een Japanse vlag uithing. Op hetzelfde moment kreeg ze het gevoel alsof haar maag helemaal in elkaar kromp. En tijdens een architectuurreis naar Japan gebeurde er ook iets. “Je weet toch”, zegt Elizabeth,” dat de Japanse soldaten altijd zo’n neklapje onderaan hun pet droegen?” Ik knikte. Wel, tijdens die reis door Japan zag ze een groepje schattige jonge Japanse kindertjes voorbij komen. Maar ze droegen ook allemaal een petje met zo’n neklapje. Toen haar oog daarop viel, draaide haar maag opeens om en moest ze bijna overgeven.

Niet alleen naar Japan nam Elizabeth deel aan een architectuurreis. Ondanks haar vaste voornemen om nooit meer terug te gaan naar Indonesië, sloot zij zich tien jaar geleden toch aan bij een architectuurreis met koloniale gebouwen als hoofdonderwerp. In Jakarta aangekomen, besloot zij eerst terug te gaan naar waar kamp Tjideng was. Ze nam een taxi en vroeg de chauffeur te stoppen bij het huis aan de kali. Een hele poos heeft ze staan kijken naar de huizen waar zij had gewoond en liet zich toen rechtsomkeert weer naar het hotel terugbrengen. Die avond was voor de groep een etentje in een restaurant gereserveerd in een pand waar de oude koloniale stijl goed terug te zien zou zijn. Toen ze aankwamen, herkende Elizabeth meteen waar ze was. Het restaurant was het vroegere huis van de welbekende Sonei, de maanzieke en soms gewelddadige Japanse kampcommandant. Ze was weer terug in de Trivellilaan. Alleen heet die nu Jalan Tanah Abang Dua. En nu wist ze het zeker: hier kom ik nooit meer terug.

PETER

“Ik heb geen speciale dag nodig om te herdenken, want dat doe ik eigenlijk iedere dag”. Aan het woord is Peter in een groot interview in het blad Aanspraak, een gezamenlijke uitgave van de Sociale Verzekeringsbank en de Pensioen- en Uitkeringsraad. Het interview dateert van 2024. Peter woont inmiddels ook in de Nieuwe Sint Jacob. Met zijn instemming put ik hier uit dat interview, er staat eigenlijk alles in wat ik hem had willen vragen. Al lezend, begon ik steeds meer aan mijn eigen geheugen te twijfelen. Had ik dit allemaal kunnen weten? Of op zijn minst iets ervan? Maar nee, tientallen jaren geleden had ik vaak contact met Peter, hij was mijn grote journalistieke voorbeeld hoe je zou kunnen schrijven over het Nederlandse minderhedenbeleid en de politiek. Hij, al een bekend dagblad journalist, ik schrijvend voor een magazine voor Molukkers, maar ook bedoeld voor lokale overheden en landelijke overheid. Voor zover ik mij herinner, hebben we het nooit over persoonlijke zaken gehad.

Toen we elkaar kortgeleden hier voor de deur van de Nieuwe Sint Jacob weer tegenkwamen, duurde het even voor hij mij weer een beetje kon plaatsnemen.

Peter is in 1933 geboren in Sanga Sanga Dalem in Oost Borneo, dat nu Kalimantan heet. Zijn ouders komen uit families die al generaties lang in Indië woonden. Op 7 december 1941 begon de oorlog in Azië, Peter was toen 8 jaar oud. En omdat zijn ouders in de ogen van Japanners als Indisch werden beschouwd, hoefde het gezin vooralsnog niet naar een kamp. Zijn vader werd toch kort daarop gemobiliseerd als reserve luitenant bij het KNIL, ze verhuisden naar Bandoeng. In maart 1942, na de overgave van Nederland aan Japan, werd Peters vader als krijgsgevangene opgesloten in wat daarvoor het Landelijk opvoedingsgesticht in Bandoeng was. Peter vertelt hoe hij en zijn broer en zus om beurten mee mochten met zijn moeder om een glimp van zijn vader op te vangen. Toen moest Peters grootmoeder zich melden bij het vrouwenkamp Tjihapit en om haar schoonmoeder daar niet alleen te laten zijn, besloot Peters moeder een jaar later om zich daar ook aan te melden. In een overvol huis woonden zij daar samen met grootmoeder in één kamer. Peter heeft geen goede herinneringen aan die kamptijd. De keer dat de Japanners met luid geschreeuw naar mensen zochten die hadden willen vluchten, komt nog regelmatig in zijn dromen langs.

Maar nog erger was het afscheid van zijn moeder. Als wij samen bijna bij zijn voordeur zijn aangekomen, zegt hij opeens: “ik moest zo huilen toen ik bij mijn moeder weg moest”. En dat verhaal had ik net gelezen. Het is de dag dat alle vrouwen en kinderen naar een ander vrouwenkamp moesten vertrekken, maar dat jongens vanaf 11 jaar moesten achterblijven. Tjihapit was vanaf dat moment een jongenskamp. Als hij aan dat moment van achtergelaten worden terugdenkt, moet hij steeds weer huilen. Gelukkig had hij een fotomapje met familiefoto's, die hij steeds kon bekijken en ook altijd bij zich droeg.

Ze woonden in een huis onder leiding van, zoals Peter haar noemt, een akelige gymlerares. Ze had het om de een of andere reden ook vaak op hem gemunt en maakte hem bijvoorbeeld belachelijk als de diarree weer eens langs zijn broek liep. Door toedoen van een vriendin van zijn moeder, kon hij gelukkig een plek krijgen in een ander jongenshuis met een leidster die meer begaan was met het lot van de jongens. Het eten was slecht, het werk wat de jongens moesten doen, was zwaar. Tijdens dat werk viel opeens zijn fotomapje uit zijn broekzak en verdween in een snel stromend riool. Peter was ontroostbaar, het laatste lijntje met zijn thuiswereld was nu doorgesneden. Hij raakte nog meer verzwakt en uiteindelijk zo ondervoed, dat hij een aantal weken werd overgebracht naar de ziekenboeg van het ernaast liggende mannenkamp. Hij herinnert zich vooral het extra eten dat hij kreeg en ook die keer dat hij daar een maansverduistering zag.

Na de Japanse capitulatie mochten de jongens nog steeds niet het kamp uit, dat zou te gevaarlijk zijn, zei de kampleiding, vanwege de aanvallen die de Indonesische vrijheidsstrijders deden op de “koloniale”. Pas enkele weken later mocht Peter met tien andere jongens en onder bescherming van twee soldaten naar het mannenkamp Tjihapit.

En daar bij de kamppoort stond zijn vader hem op te wachten. “Wat heerlijk, dat je er weer bent, jongen”, zei zijn vader en hij sloot Peter in zijn armen.

In 1947 ging het gezin korte tijd naar Nederland, wegens ziekte van Peters vader, om 9 maanden later opnieuw naar Indië te gaan. Het verblijf daar heeft niet lang meer geduurd, in 1949 kwamen ze voorgoed naar Nederland terug. Peter vertelt hoe hij moeite had om zich aan te passen aan de Nederlandse samenleving, hij had voornamelijk Indische vrienden. Zijn nare kampherinneringen komen zo nu en dan terug. Hij kon bijvoorbeeld niet aarden in militaire dienst, het deed hem teveel terugdenken aan zijn kamptijd met al die commando's. In 1974 bezocht hij in Amerika een bevriende correspondent die ook een Indisch kampverleden bleek te hebben. Van hem kreeg Peter zijn boek. Op de terugreis bekeek hij de foto's en zag daarop net bevrijde kampjongens. Op dat moment kon hij zijn tranen niet bedwingen. In 1983 en 1991 kreeg hij last van ernstige depressies, hij durfde nauwelijks het huis uit te gaan.

Maar in 2002 gaat Peter samen met zijn jongste zoon voor het eerst terug naar Indonesië. Ze bezoeken de buurt waar het kamp Tjihapit was geweest. En de Riouwstraat 171 waar hun huis destijds was, blijkt nu een hotel te zijn. Die reis heeft hem meer gedaan dan hij had gedacht.

“Nog iedere dag besef ik dat mijn moeder het einde van de oorlog niet zou hebben gehaald, als de twee Amerikaanse atoombommen niet op Japan waren gevallen. Voor ons betekenden die bommen het einde van de oorlog en ze waren juist onze enige redding”.

Meer weten:

Japane bezetting van Nederlands-Indië: [wikipedia.nl](https://nl.wikipedia.org/wiki/Japane_bezetting_van_Nederlands-Indi%C3%AB)

Herdenking 15 augustus 1945: <https://15augustus1945.nl/>

Suriname tijdens de Tweede Wereldoorlog: [wikipedia.nl](https://nl.wikipedia.org/wiki/Suriname_tijdens_de_Tweede_Wereldoorlog)